

Küçük Asya Felaketi

(Megali
İdea)

*Türk Ordusu'nun Eylül 1922 zaferleri,
yalnızca Kurtuluş Savaşı'nın en önemli zaferleri değil
aynı zamanda Megali İdea'nın da sonudur.*

Yazan: Prof. Dr. RECEP AKDUR
Başkent Üni. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD Bşk.

Eylül 2019 Küçük Asya Felaketinin 87. Yıldönümü

Birçok tarih çalışmasında, günümüz Yunanistan'ında yaşayanların çoğunun, Antik Yunanlılar/ Helenler ile herhangi bir soy bağlarının bulunmadığı bildirilmektedir. Buna rağmen Yunan milliyetçileri, Helen soyundan geldiklerini iddia ediyorlar. Dolayısı ile 1071 Malazgirt Savaşı yenilgisinden bu yana Türklerle aralarında duygusal/ düşünsel bir hesaplaşmanın var olduğuna inanıyorlar.

Yunan işgal güçleri
İzmir'i terk ediyor

Bundan da öte, Fatih'in 1453'de İstanbul'u alarak son verdiği Bizans İmparatorluğu'nun topraklarını kendilerine/ Yunanistan'a hak görüyorlar. Bu toprakları geri alarak başkenti İstanbul (Konstantinopolis) olan, Büyük Helen İmparatorluğu'nu yeniden kurmayı hayal ediyorlar. Bu düşünce ya da hayale siyasal yazında/ tarihte Megali İdea (Büyük İdeal/ Büyük Yunanistan,) deniyor.

Megali İdea veya Helen Milliyetçiliğinin özü; Osmanlı'ya karşı kalkışma ve onun topraklarının önemli bir kısmını almadır.

Bu özetlemeden de anlaşılacağı üzere, Megali İdea veya Helen Milliyetçiliğinin özü; Osmanlı'ya karşı kalkışma ve onun topraklarının önemli bir kısmını almadır. Bu nedenle de Osmanlı'nın güçlü zamanlarında, açıkça ifade edilmek bile cesaret edilememiştir. Bundan ötürü de taraftar bulmak çok zor olmuştur. Varlığını yalnızca Ortodoks Kilisesindeki gizli faaliyetler ile sürdürebilmiştir. Bir zamanlar çok geniş imtiyazlara sahip olan bu kilise, Megali İdea'yı kuşaktan kuşağa aktarmakla kalmamış, aynı zamanda bu amaçlı kalkışmaların da merkezi olmuştur. Megali İdea'nın taraftar bulması ve açık bir düşünce haline gelmesi ancak Osmanlı'nın gerileme dönemi özellikle de 1800-1922

tarihleri arasındaki zaman dilimidir.

Fransız İhtilali ile simgeleşen Avrupa'daki aydınlanma ve milliyetçilik akımı, diğer imparatorluklar gibi Osmanlı İmparatorluğu'nu da etkilemiştir. Başta Balkanlardakiler olmak üzere, birçok millet, bağımsızlık isteği ile ayaklanmaya başlamıştır. Bunlardan ilk ayaklanan ve bağımsızlığını kazanan Yunanlılardır. 1821 Mora Yarımadası Ayaklanması ile başlayan kalkışmalar zinciri 1829 Edirne Anlaşması ve bağımsızlığının kabulü ile sonuçlanmıştır. Aslında bu gerçek bir bağımsızlık da değildir. Çünkü bağımsızlığını ilan

ettikten sonra uzunca bir süre Avrupalı devletler tarafından gönderilen/ seçilen krallarla yönetilmiştir.

Avrupa'nın Megali İdea'ya olan desteğinin nedeni; Antik Yunan/Helen hayranlığı yanında, Osmanlıyı parçalayarak Türkleri Asya'ya geri sürme isteğidir. Özellikle İngiltere, Rusya ve Fransa bu amaçlı hareketlere her zaman büyük destek vermiş ve sömürgeci emelleri için kullanmışlardır.

Megali İdea'nın önemli önderlerinden biri Yunan tarihinin ünlü şairi ve ulusal kahraman olarak kabul edilen; 'Veleslinli Rigas' veya Rigas Ferreos'tur (1757-1798). 1791 yılında Bükreş'te bulunduğu bir sırada "Megali İdea Haritası" olarak da bilinen Helen İmparatorluğu haritasını çizmiş ve 1796 yılında

Viyana'da bastırarak geçmişte Yunanca konuşulan tüm topraklarda dağıttırmıştır. Bu haritada; Yunanistan'ın günümüzdeki topraklarına ek olarak, Makedonya, Batı ve Doğu Trakya, Balkanlardaki tarihi Epir bölgesi, Ege adaları, Girit, Rodos, Kıbrıs, Anadolu'nun yarından fazlası, Bozcaada, Karadeniz Bölgesi ile İstanbul, Helen /Yunan toprakları olarak gösterilmiştir.

Ferreos, yalnız harita bastırmakla kalmamış, 1797 yılında Helen İmparatorluğunun topraklarını ele geçirmek için; bir ihtilal programı ve bir de anayasa hazırlayarak yayımlamıştır. Bu programa göre; eskiden Yunanca konuşulan tüm toprakları sınırları içine alan bu devletin adı "Helen Cumhuriyeti" resmi dili ise Yunanca olacaktır.

Megali İdea, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1829 yılından 1922 yılına dek bir devlet politikasıdır. Resmen ilk açıklanışı ise 14 Ocak 1844'de Yunanistan başbakanı İoannis Kolettis'in mecliste yaptığı bir konuşma ile. Böylece, 1821-1829 Yunan isyanları ve 15 Mayıs 1919-09 Eylül 1922 Anadolu'yu işgal denemesi örnek-

Rigas Ferreos

lerinde olduğu gibi çok etkili bir hareket haline gelebilmiş, sadece Türk milletine acılar vermekle kalmamış aynı zamanda Yunan halkına da büyük acılar yaşatmıştır.

Bir başkaldırı odağı haline gelen Yeniçeri Ocağı, Osmanlı için

ciddi bir sorun haline gelmiştir. Tahta oturan(1789-1807) III. Selim, Yeniçeri Ocağı'nda reform yap-

Megali İdea Haritası

arak yeni bir ordu kurmak istemiş, ancak kendine iki kez baş kaldıran Yeniçeriler üçüncüsünde ve 1807'de Kabakçı Mustafa isyanı ile hem tahtını hem de canını almışlardır. Yerine geçirilen (1808-1839) II. Mahmut'un reformda ısrar edince Yeniçeri huzursuzlukları sürmüştü ve büyük bir isyan başlamıştır. Bunun üzerine karşı bir saldırı ile isyan kanlı bir şekilde bastırılmış ve Yeniçeri Ocağı 17 Haziran 1826 ka-

patılmıştır. Bu olay Vakai Hayriye diye adlandırılır.

Bunu fırsat bilen Yunanlılar, 1821’de Mora Yarımadası’nda din adamlarının öncülüğünde büyük bir isyan başlattı. Bir türlü bastırılmayan isyan nedeniyle, Kavalalı Mehmet Ali Paşa’dan yardım istendi. Mısır orduları karada kısmi başarılar elde etti ise de İsyanı bastırmaya gelen Osmanlı ve Mısır Donanmaları 20 Ekim 1827 Navarin’de İngiltere, Rusya ve Fransa’nın oluşturduğu birleşik donanma tarafından yok edildi. Böylece ortada kara ordusu ve donanması olmayan bir Osmanlı kaldı. Yunan yönetimi ve emperyalist destekçileri için Megali İdea’yı gerçekleştirme-ye uygun bir ortam vardı. Yunan Halkı arasında ve Anadolu’daki Bizans bakiyesinde de bu düşüncenin gerçekleşeceği yönünde büyük bir umut doğdu.

Anadolu’yu İşgal Denemesi Birinci Dünya Savaşı’ndaki

masa başı yenilgisi ile parçalanma dönemine giren Osmanlıyı tamamen bitirmeyi ve topraklarını paylaşmayı planlayan İngiltere, Fransa ve Rusya ile iş birlikçileri, konuyu görüşmek ve Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşmak üzere Paris Barış Konferansı’nı topladılar. İlk oturumu 18 Ocak 1919’da yapılan Konferans aylarca sürdü.

Konferansa davet edilen Yunanlıların Osmanlıya karşı kullanılmasının tam zamanı idi. Bu amaçla ve 12 Mayıs 1919 tarihinde alınan bir karar ile İzmir ve havalisinin Yunanlılara verilmesi kabul edildi. Hemen ertesi gün yani 13 Mayıs 1919’da Yunanlı ajan (Albay) Mavroudis ile 1867 Mudanya Tirilye doğumlu ve Megali İdea fanatığı olan İzmir Metropolit Chrysostomos (Hrisostomos Kalafatis) Ege’deki kalkışmanın merkezi ve silah deposu olarak kullandıkları Aya Fotini Kilisesi’nde bir toplantı düzenlediler. Yerleşik Rumlara en

kısa zamanda Yunanlıların İzmir’i kur-taracağını/ geri alacağını müjdesini verdiler. Küçük Asya Ordusu adı veri-

Yunan ordusu İzmir limanında

len Yunan kuvvetleri, 15 Mayıs 1919'da İzmir'den karaya çıktı. İzmir Metro-politi Chry-sostomos, bir yandan karaya çıkan Yunan-lı askerleri takdis ederken öte yandan da "Helen evlat-larım, Bugün İsa'nın en bü-

yük mucizesine tanık oluyoruz. Bu uğurda ne kadar Türk kanı dökerek içerseniz o kadar sevaba gireceksiniz! Ben de bir bardak Türk kanı içerek onlara olan kin ve nefretimi teskin etmiş olacağım! Bütün azizler sizinledir" diye konuşmalar yaparak onlara dini ve etnik bir coşku veriyordu. Kendisini Bizans bakiyesi sayanlar tarafından da desteklenen Yunan orduları hızla ilerleyerek 22 Ağustos 1921'de Sakarya Nehri'ni geçti ve Ankara'ya 50 kilometre mesafedeki Polatlı topraklarına kadar olan bölgeyi işgal etti. Bu işgal sırasında, çoluk, çocuk, yaşlı ve hamile demeden binlerce Türk'ü acımasız bir biçimde ve hunharca katletti.

Türk orduları, Mustafa Kemal'in başkomutanlığında 23 Ağustos 1921'de karşı taarruza geçti. Tarihimize Sakarya Meydan Muharebesi olarak bilinen savaş 22 gün 22 gece

Büyük Taarruz öncesi Mustafa Kemal Paşa birlikleri denetliyor

sürdü. Birçok kanlı muharebeden oluşan bu savaşı Atatürk, Melhame-i Kübra (büyük ve kanlı savaş) olarak adlandırır. Türklerin kararlılık ve kahramanlıkları karşısında

Yunanlılar ve onları kıskırtan emperyalist devletler **Türk Ordusunun Eylül 1922'deki zaferler zincirini Küçük Asya Felaketi olarak adlandırır.**

dayanamayan Yunan kuvvetleri 13 Eylül 1921'de Sakarya'nın batısına çekilmek zorunda kaldı.

26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz, 30 Ağustos 1922 Başkomutanlık Meydan Muharebesi zaferi ile sonuçlandırıldı.

Türk ordularının ilerleyişi 9 Eylül 1922’de İzmir’in kurtuluşu ve işgalci Yunan askerlerinin denize dökülmesi ile sonuçlandı. Bu arada Anadolu işgal denemesinin en ateşli militanlarından İzmir Metropolitisi Chrysostomos ile bu işgalin sivil karargâhı ve silah deposu olan Aya Fotini Kilisesi’ne bu yaptıklarının cezası ödetirildi.

Yunanlılar ve onları kıskırtan emperyalist devletler Türk Ordusunun Eylül 1922’deki zaferler zincirini Küçük Asya Felaketi (Mikra Asiatiki Katastrofi) olarak adlandırır. Helen İmparatorluğunu kurmak üzere İzmir’de karaya çıkan Küçük Asya Ordusu Mustafa Kemal Komutasındaki Türk Ordusuna yenilmiş, dağılmış ve kaçmak zorunda kalmıştır. Bu yenilgi Yunanistan ders kitaplarında Yunan Tarihi’nin en büyük felaketi olarak yer alıyor. Çünkü bu yenilgi, salt bir savaşın kaybı değil aynı zamanda Megali İdea hayalinin de tarihe gömülmesidir.

Her sene eylül ayında, başta Metropolitan Kilisesi ve mübadele ile Türkiye’den göç edenlerin kurduğu dernekler olmak üzere birtakım sivil topluluklar devlet kuruluşlarının organizatörlüğünde Küçük Asya Felaketi törenleri yapıyorlar. Bu olayı anarak üzüntülerini tazeliyorlar. Bu merasimlerde Küçük Asya Felaketi bir “soykırım” (Genocide) olarak tanımlanıyor; Türklerin Yunanlılarla birlikte Ermeni ve Süryani soykırımı da

yaptığını iddia ediyorlar.

Savaşlar tek bir olay ancak iki ayrı sonuçtur. Genellikle taraflardan birisi için zafer diğeri için yenilgidir. 1922 Eylül’ündeki Sakarya Meydan Muharebesi ve Başkumandanlık Meydan Muharebesi Türkler için onur ve sevinç duyulacak zaferler iken, Emperyalistler özellikle de taşeronları Yunanlılar için Küçük Asya Felaketi diye adlandırılan büyük bir felakettir. Zaferler onur duyularak sevinilerek coşku ile kutlanır, felaketler ise üzüntü ile anılır. Başka bir anlatımla, 23 Ağustos 1921, 30 Ağustos, 9-12 Eylül 1922 Türkler için sevinç duyulacak kutlanılacak onur duyulacak zaferlerdir. Buna karşılık Bizans bakiyeleri için üzülecek günlerdir. Bu günlerin kutlamalarında/ törenlerinde ayağa kalkmamalarını sevinmemelerini doğal karşılamak gerek.

Bu sene, 13 Eylül 1921 Sakarya Meydan Muharebesi’nin 98.Yılı, 30 Ağustos 1922 Başkumandanlık Meydan Muharebesi’nin ise 97. Yıldır, Kutlu olsun.•

KAYNAKLAR

- Bojidar C. :Yunanistan’da “Küçük Asya Felaketi” Anma Törenlerihttp://soyledik. com/tr/makale/6495/yunanistanda-kucuk-asya-felaketi-anma-torenlere-bojidar-cipof.html(Erişim 13 Temmuz 2019)

-Kalelioğlu O.:Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 41, Mayıs 2008, s. 105-123

-Ntokme O.K. Ulus Devlet Oluşturmada Yunanistan Örneği: Büyük Ülkü-Megali İdea Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 46, Güz 2010, s. 401-424

-Sevinç M.: Osmanlı’ya Anayasa Yazan Yunan, Rigas.http://mulkiyehaber.net/osmanliya-anayasa-yazan-yunan-rigas/ (Erişim 13 temmuz 2019)